

Garšva K., 1977a, Akcentuacijos ir vokalizmo sąryšis šiaurės vakarų panevėžiškių tarmėje. – Lietuvių arealinės lingvistikos klausimai (LKK, t. 17), 76–88.

Garšva, 1977b – Гаршва К. К. Слоговые акценты в фонологической системе (на материале литовского языка): Дис. канд. филол. наук. – Москва: Институт языкознания АН СССР.

Garšva K., 1982, Svarbesnės šiaurės vakarų panevėžiškių fonologijos ypatybės. – Baltistica, t. 18 (1), 65–74.

Garšva K., 1986, Latvijos lietuvių tarmių sintaksės ypatybės ir tekstai. – Lietuvių kalbos sintaksės tyrinėjimai (LKK, t. 27), 218–241.

Garšva K., 2001, Latvijos lietuvių – Skyronių, Neretų ir Aknystės – šnėktų fonetika. – Lituania, Nr. 1, 73–79.

Girdenis A., 1981, Fonologija. Vilnius: Mokslas.

Girdenis A., 1995, Teoriniai fonologijos pagrindai. Vilnius: Petro ofsetas.

Girdenis A., Žubys V., 1967, Trumpinė priegaidė? – Kalbotyra, t. 17, 113–116 (= Girdenis A., Kalbotyros darbai. Vilnius: Mokslo ir encikl. leid. in-tas, 2000, t. 1, 161 tt.).

Grinaveckis V., 1973, Žemaičių tarmių istorija (fonetika). Vilnius: Mintis.

Laigonaite A., 1959, Literatūrinės lietuvių kalbos kirčiavimas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

LKA 2, 1982 – Lietuvių kalbos atlasas. T. 2: Fonetika. Vilnius: Mokslas.

LKT, 1970 – Lietuvių kalbos tarmės (Chrestomatija). Vilnius: Mintis.

Markevičienė Ž., 1999, Aukštaičių tarmių tekstai. I dalis. Vilnius: Vilspa.

Mikalauskaitė E., 1975, Lietuvių kalbos fonetikos darbai. Vilnius: Mokslas.

Pakerys A., 1982, Lietuvių bendrinės kalbos prozodija. Vilnius: Mokslas.

Skardžius P., 1973, [Rec. kn.:] J. Kazlauskas. Lietuvių kalbos istorinė gramatika: Kirčiavimas, daiktavardis, veiksmažodis. Vilnius: Mintis, 1968 (Pratarmė: 1966), 414 p. – Lithuanian studies. T. 3. Brooklyn, N.Y.: Pranciškonų spaustuvė, 269–284.

Vaitkevičiūtė V., Grinaveckis V., 1959, Lietuvių kalbos trumpinė priegaidė. – Tarybinė mokykla, Nr. 3, 28–30.

Zinkevičius Z., 1966, Lietuvių dialektologija. Vilnius: Mintis.

Kazimieras Garšva

Lietuvių kalbos institutas

Įteikta
2001-10-19

Skardžius apie užsienio vietovardžių ir asmenvardžių rašybą

Kai kurie kalbininkai neteisingai, tiesiog iš lubų aiškina, kad P. Skardžius užsienio asmenvardžių ir vietovardžių formas teikė rašyti autentiškas. Pervertusi P. Skardžiaus Rinktinius raštus, iš tikrųjų įsitikinau, ką žymusis kalbininkas rašė šiuo klausimu, sutelkdama dėmesį tik į jo teiginius apie svetimvardžių taikymą prie lietuvių kalbos kaitomosios sistemos, norėdama atremti priešingus, vienpusiškus kai kurių kalbininkų teiginius. Apie svetimvardžių rašybą P. Skardžiaus darbų yra jo Rinktinių raštų III ir V tomuose.

Rinktinių raštų III tome straipsniuose „Dėl latvių pavardžių rašymo“ (p. 88), taip pat atsakydamas į užklausą dėl užsieniškų pavardžių *Chautemps* ir *Šotan* (p. 772) bei aiškindamas *Talinas* ar *Tallinnas* (p. 775) rašybą, P. Skardžius ragina tartinai apsispręsti, nes nevienoda svetimųjų tikrinių vardų rašyba klaidina visuome-

nę, ir nurodo, kad „mūsų, linksniuojamajai, kalbai geriausiai tinka *Chautemps* ir *Šotanas*“.

Kalbėdamas apie dvejetainių priebalsių (geminatų) nevartojimą užsienio vietovardžiuose, P. Skardžius aiškina, kad tai „ne svetimųjų vardų iškraipymas, bet tik jų pritaikymas prie mūsų įprastinio tarimo bei rašymo“ ir kaip pavyzdį pateikia *Talino* (o ne *Tallino*) rašybą.

P. Skardžius labai detalai išaiškina, kaip lietuvių kalba rašyti latviškas pavardes. Jis pasisako prieš originalią latviškų pavardžių rašybą teigdamas, kad rašydami *Krumiņš* arba *Krumiņšas*, *Berziņš* arba *Berziņšas* ir t.t., taikome „mūsų pačių nevykusiai prasimanytą maišalą“, nes „rašome visai nebaltiškų (aistiškų) kalbų įpročiu“. Turėtų būti *Kruminis*, *Berzinis* ir t.t., nes „latvių *-inš* ... yra visai tolygu lietuvių *-inis*“.

Kalbininkas teigia, kad „svetimųjų vardų rašymas dar nėra galutinai sutvarkytas“, bet „dabar beveik pastoviai yra tariama ir rašoma: *Maskva*, *Karaliaučius*, *Paryžius*, *Varšuva*, *Mintauja*, ne *Moskva*, *Köningsbergas*, *Paris*, *Varšava* (iš *Warszawa*), *Jelgava*“.

P. Skardžiaus Rinktinių raštų V tome yra keturi straipsniai svetimvardžių rašybos klausimu: „Tikrinių svetimybų rašyba ir transkripcija“ (p. 794), „Dar dėl tikrinių svetimybų rašymo“ (p. 801), „Atskiri kalbos dalykai“ (p. 843), „Dėl senovės graikų vardų vartosenos mūsų kalboje“ (p. 903).

Straipsnyje „Tikrinių svetimybų rašyba ir transkripcija“ kalbininkas tvirtina, kad „šių laikų užsieninėj lietuvių spaudos kalboj yra didžiausia netvarka: vienur tikriniai vardai nekaitomi, o kitur jie rašomi originaline rašyba, ir prie jų pridamos lietuviškos galūnės“, ir siūlo „tikrines svetimybes kiek galint daugiau kaitomai vartoti“. Jis kritikuoja svetimvardžių vartojimo įvairovę užsienio lietuvių spaudoje. Toliau iškilusis kalbininkas sako: „Visai kas kita yra, jeigu norime svetimybes ištaisai transribuoti: tuomet turime eiti ligšioliniu įprastu keliu, t.y. rašyti ir tarti taip, kaip daugelio nepriklausomaj Lietuvoj buvo įprasta daryti, daugiausia **sekant kaimyninėmis slavų kalbomis** (visur paryškinta cituojant – P. K. L.), arba kiek galint daugiau priderinti jų transkripciją (perrašą) prie originalų“ ir pateikia pavyzdžių, kaip reikia užsienietiškas svetimybes (vietovardžius ir asmenvardžius) lietuivinti – priderinti pagal tarmą.

Straipsnyje „Dar dėl tikrinių svetimybų rašymo“ P. Skardžius aiškina: „Visų pirma mes svetimus vardus rašome ne kitiems, bet savo visuomenei, todėl pirmiausia turime žiūrėti savųjų, ne svetimųjų reikalų. Svetimieji paprastai mūsų šiokiu ar kitokiu rašymu visai nesidomi“. Toliau jis rašo: „Svetimi nekaitomi žodžiai mūsų kalbai yra beveik tas pat, kaip į ratus kišamas pagalys – jie nedera su kaitomąja mūsų sistema ir todėl sunkina kasdieninę vartoseną“ ir teigia, kad „... svetimieji vardai yra gana įvairūs ir todėl jų rašyba negali būti visai vienoda. Bet visdėlto bendras jų visų rašymo palinkimas yra gana aiškus – **ko daugiausia juos visus šiokiu ar kitokiu būdu priderinti prie mūsų kalbos kaitomosios sistemos. Ši praktika mūsų nepriklausomybės laikų spaudoje buvo jau beveik įsigalėjusi ir daugelį lietuvių skaitytojų ko geriausiai patenkino. Prieš šią sistemą mėgino šiauštis gal tik vienas kitas, kuriam lie-**

tuvių kalbos reikalas iš viso neperdaugiausia rūpėjo. Bet supratingi svetimtaučiai, kurie bent kiek turėjo reikalo su mūsų kalba, dėl to neprotestavo ir negalėjo protestuoti, nes tikrinių svetimybų rašymas buvo ir yra tik vidinis mūsų pačių, ne kieno nors kito reikalas...

Straipsnyje „Atskiri kalbos dalykai“ iš pateiktų pavyzdžių ryškėja, kad P. Skardžius yra už svetimųjų vardų lietuvinimą: *Servantė, Mozė, Ilinojus, Arkansas, Čikaga*.

Paskutiniame straipsnyje „Dėl senovės graikų vardų vartosenos mūsų kalboje“ kalbininkas kritikuoja nenuoseklų svetimųjų antikinių vardų rašymą Lietuvių Enciklopedijoje ir teigia, kad galėjo būti rašoma vienodžiau išvengiant „nereikalingų galūnių priedūrų, paprastai mūsų kalboj nevartojamų“. Jis nurodo, kad graikų kalbos galūnė *-os* atliepia lietuvių kalbos *-as*, o graikų kalbos vienaskaitos vardininko *-es* „lietuvių kalboj visai nėra, todėl lig šiol jos vietoj paprastai tebuvo vartojama *-as* ar *-is*“.

Kituose Rinktinių raštų tomuose pats kalbininkas savo straipsniuose užsienietiškus asmenvardžius rašo įvairiai: ir lietuvinai, ir gramatina, ir rašo autentišką variantą.

Panagrinėjęs P. Skardžiaus raštus, subyra į šipulius autentiškos svetimvardžių rašybos šalininkų teiginiai apie P. Skardžiaus autentiškų vardų rašymo poziciją. Kalbininkas pasisakė už nuoseklų svetimvardžių vartojimą, sutvarkymą spaudoje ir priderinimą „prie mūsų kalbos kaitomosios sistemos“, kad nebūtų klaidinama visuomenė. Taip pat akivaizdu, kad jis buvo už rašybą be dvejetainių priebalsių ir nepritarė autentiškai vietovardžių rašybai. Be to, P. Skardžius savo straipsniais paneigia ir kitą kai kurių kalbininkų teiginį, kad autentiška rašyba jau buvo įsigalėjusi prieškario Lietuvoje.

Pranciška Regina Liubertaitė

Statybos ir remonto tarnyba
prie Krašto apsaugos ministerijos

Įteikta
2000-08-09